

УДК 336.71

Даньшанін Т.Р.
студентка

Тернопільського національного економічного університету

Метлушко О.В.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри банківської справи

Тернопільського національного економічного університету

УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЮ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

АНОТАЦІЯ

У статті уточнено поняття ліквідності та платоспроможності комерційного банку, виявлено чинники, котрі впливають на ці показники. Розглянуто управління ліквідністю та платоспроможністю банків, а також обґрунтовано необхідність управління ризиками з метою запобігання кризі ліквідності комерційних банків внаслідок зростання простроченої заборгованості за кредитами. Досліджено методи регулювання ліквідності, а також виділено проблеми, з якими стикаються банки нині і які можуть призвести до погіршення їхніх показників. Проаналізовано зарубіжний досвід управління ліквідністю комерційного банку, а також запропоновано заходи для забезпечення стабільної роботи та підвищення фінансової стійкості банківської системи.

Ключові слова: комерційний банк, ліквідність, платоспроможність, кредит, заборгованість, застава за кредитом, криза ліквідності.

АННОТАЦИЯ

В статье уточнено понятие ликвидности и платежеспособности коммерческого банка, выявлены факторы, которые влияют на эти показатели. Рассмотрено управление ликвидностью и платежеспособностью банков, а также обоснована необходимость управления рисками с целью предотвращения кризиса ликвидности коммерческих банков вследствие роста просроченной задолженности по кредитам. Исследованы методы регулирования ликвидности, а также выделены проблемы, с которыми сталкиваются банки в настоящее время и которые могут привести к ухудшению их показателей. Проанализирован зарубежный опыт управления ликвидностью коммерческого банка, а также предложены меры для обеспечения стабильной работы и повышения финансовой устойчивости банковской системы.

Ключевые слова: коммерческий банк, ликвидность, платежеспособность, кредит, задолженность, залог по кредиту, кризис ликвидности.

ANNOTATION

The article clarifies the concept of liquidity and solvency of a commercial bank, and identifies factors that affect these indicators. The management of liquidity and solvency of banks is considered, and the necessity of risk management is grounded in order to prevent a crisis of liquidity of commercial banks as a result of the growth of overdue loan arrears. The methods of liquidity management are investigated and problems, which banks are facing nowadays and which can lead to deterioration of their indicators, are highlighted. The foreign experience of managing the liquidity of a commercial bank has been analyzed and measures have been proposed to ensure stable operation and increase financial stability of the banking system.

Key words: commercial bank, liquidity, solvency, credit, debt, collateral for a loan, liquidity crisis.

Постановка проблеми. Основним завданням, яке життєво важливо для будь-якого комерційного банку, є управління його фінансовими ресурсами. У зв'язку з цим ліквідність, яка визначає здатність банку забезпечувати своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань, характеризує управління банку, включаючи керівність неминучими в його діяльності ризиками.

Потреба банків в управлінні своєю ліквідністю та платоспроможністю постійно виникає через протиріччя, властиві самій банківській діяльності. Виконуючи роль фінансового посередника, яка полягає в залученні грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщенні зазначених коштів від свого імені і на свій ризик на умовах терміновості, зворотності і платності, комерційний банк повинен одночасно забезпечити попит, пов'язаний з кредитуванням і з вилученням ресурсів. Вирішення цього завдання ускладнюється через переважання у більшості суб'єктів економіки потреб в довгострокових кредитах над бажаннями і можливостями клієнтів розміщувати довгострокові депозити, а також з огляду на те, що значна за обсягами частина операцій, які проводять банки (переважно розрахунково-касові), не визначена за термінами договірними відносинами з клієнтами і залежить від їхньої складно прогнозованої поведінки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В умовах сучасної фінансової кризи питання удосконалення механізму управління ліквідністю та платоспроможністю набувають особливої актуальності. Аналіз наукових джерел і публікацій показує, що дослідженню банківської ліквідності та платоспроможності приділяється велика увага вчених-економістів і практиків, зокрема таких, як О. Антипова, І. Волошин, А. Івасенко, Е. Рід, П. Роуз, Е. Сапруновіч, Дж. Сінки.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на достатню кількість досліджень, специфіка управління ризиком ліквідності та платоспроможності в умовах фінансової кризи розкрита недостатньо повно.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження механізму антикризового управління ризиком ліквідності та платоспроможності в сучасному банку. Вищезазначена мета конкретизується в завданнях статті:

- 1) уточнити і розмежувати поняття «ліквідність» і «платоспроможність» комерційного банку, виявити чинники, що впливають на них;
- 2) дослідити зарубіжний досвід управління ліквідністю комерційного банку;
- 3) розглянути ефективність управління ліквідністю і платоспроможністю комерційних банків в умовах кризи та заходи щодо її підвищення.

Об'єктом дослідження є процеси управління ліквідністю і платоспроможністю комерційного банку.

Предметом дослідження є теоретичні підходи до оцінки ліквідності та платоспроможності банку в умовах світової фінансової кризи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ліквідність та платоспроможність комерційного банку є одними з найважливіших показників, що характеризують фінансову стабільність банківської установи; вони показують достатність власних коштів банку для захисту інтересів своїх вкладників та інших кредиторів, а також характеризують здатність банківської установи забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань [8, с. 35].

Ліквідність – це здатність банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань. Вона визначається рівновагою між термінами та сумами повернення активів, термінами та сумами зобов'язань банку, а також термінами та розмірами інших джерел та сфер використання коштів, таких як позики та понесені витрати.

В. Міщенко вважає, що «надлишкова ліквідність є результатом неефективного банківського менеджменту і свідчить про неспроможність ефективно розпоряджатися вільними ресурсами» [4, с. 6].

Платоспроможність – це здатність юридичної або фізичної особи своєчасно та повноцінно виконувати свої платіжні зобов'язання.

Одним з найважливіших завдань, котре стоїть перед менеджментом банку, є забезпечення адекватного рівня ліквідності. Банк вважається ліквідним, якщо він має можливість залучати грошові кошти, коли це необхідно, за прийнятною ціною. Це означає, що банк повинен будь-коли мати можливість задовольняти вимоги своїх клієнтів, тобто вилучати кошти з їхніх рахунків в належний час.

Дотримання банком відповідного рівня ліквідності залежить від деяких ключових чинників:

- наявність необхідних ліквідних коштів у банку;
- можливість залучення ліквідних активів шляхом їх запозичення або продажу активів;
- відповідність структури активів і пасивів за строками та сумами;
- структура і стабільність депозитної бази;
- якість активів і достатність капіталу банку;
- стратегія управління ліквідністю;
- репутація банку;
- суб'єкти, перед якими банк виконує свої зобов'язання (вкладники, позичальники, кредитори, невизначені);
- втрати, яких зазнає банк під час забезпечення ліквідності (без втрат, за мінімальних втрат, невизначені);
- види зобов'язань, які виконує банк (до запитання, строкові, невизначені).

Концепція банківської ліквідності ширша, ніж концепція платоспроможності. Це включає здатність банку не лише виконувати боргові та позабалансові зобов'язання, але й надавати готівкові кошти своїм клієнтам. Іншими словами, ліквідність банку обов'язково передбачає платоспроможність, але існує також можливість проводити окремі категорії активних операцій.

Недостатній рівень ліквідності майже завжди є першою ознакою фінансових труднощів банку. У цій ситуації він, як правило, втрачає свої депозити, що зменшує його готівку і змушує його реалізувати найбільш ліквідні активи.

Для більшості банків потреба в ліквідності виникає з таких причин:

- вилучення депозитів;
  - заявки на отримання нових кредитів від платоспроможних клієнтів;
  - операційні витрати та сплата податків у процесі продажу банківських послуг;
  - виплата дивідендів акціонерам.
- Відповідно, джерелами для покриття потреб ліквідності є:
- залучення депозитів;
  - дохід від продажу бездокументних банківських послуг;
  - погашення кредитів, які видавали раніше;
  - продаж банківських активів;
  - залучення грошей на грошовому ринку.

Погіршення ліквідності банку виражається насамперед у втраті можливості кредитувати своїх клієнтів, а також спроможності здійснювати деякі інші активні операції.

Банк, який не може здійснювати та розвивати свої активні операції, не є ліквідним у широкому сенсі, але водночас такий банк може залишатися платоспроможним, тобто він може своєчасно погасити свої борги перед вкладниками та кредиторами, включаючи надання платежів (розрахунки за поточні операції клієнтів за їх рахунок).

Баланс банку вважається ліквідним, якщо його умови дають змогу швидко реалізувати активи для покриття термінових зобов'язань. Менеджери банку повинні дотримуватися такої правила: які зобов'язання за строками, такі й необхідно формувати активи. Лише тоді існує рівновага в балансі між сумою та періодом випуску коштів на актив у грошовій формі, а також сумою та строком погашення зобов'язань банку.

Проте варто зауважити, що такий підхід до ліквідності банку призводить до зниження його прибутковості, оскільки тоді банк має залучати довгострокові зобов'язання та збільшувати статті за відсотковими витратами. З іншого боку, за відсутності балансу між активами та зобов'язаннями банк може збільшити прибутковість банківської установи шляхом зменшення вартості зобов'язань (залучення дешевих короткострокових зобов'язань). Але тоді банк відчуває певний ризик: якщо зміниться економічна ситуація на ринку банківського капіталу

лу, він може не мати можливості придбати ці короткострокові зобов'язання, що призведе до зменшення або втрати ліквідності банку.

Для більш детального розгляду ліквідності фінансової установи ми проаналізували динаміку ліквідності найбільших банків України, таких як «Райффайзен Банк Аваль», «Укрсиббанк», «ПриватБанк», «Ощадбанк» та «ПУМБ», за останні три роки (рис. 1).

Отже, аналізуючи динаміку ліквідності найкрупніших вітчизняних банків, можемо дійти висновку, що не завжди найбільші банки мають високу ліквідність. Зниження цього показника стало результатом підвищеної турбулентності і значного відтоку ресурсів з банківської системи України, пік якого припав на 2015 р. Очевидно, що фінансове управління банківською ліквідністю є складною і багатогранною проблемою, яка не має однозначного вирішення, а також вимагає щоденного аналізу не лише банківських активів та зобов'язань, але й економіки загалом та її перспектив розвитку.

Сума банківських вкладень у прибуткові активи визначається обсягом власних та позикових коштів банку. Однак ці суми не можуть використовуватися для здійснення активних операцій. Управління ліквідністю банку полягає саме в тому, щоб визначити обсяги та напрями розподілу наявних ресурсів, а також розмір та джерела покриття дефіциту ресурсів, тому задовольняючий попит на ліквідність має бути пріоритетним для банків.

Чи не найважливішим елементом системи управління ліквідністю вважаються методи її регулювання. Сьогодні економічна наука і практика банківської діяльності виокремлюють три основні методи, кожен з яких має свої переваги і недоліки, а економічна доцільність їх застосування визначається особливостями банківської діяльності, станом фінансових ринків і тенденціями середовища функціонування. До цих трьох методів належать:

- метод накопичення ліквідності (регулювання ліквідності через активи);
- метод запозичення ліквідності (регулювання ліквідності через пасиви);
- метод збалансованого регулювання ліквідності (регулювання ліквідності через активи і пасиви) [1, с. 54].

У більшості зарубіжних країн не існує однакових показників оцінки ліквідності банку. Набір показників і методи управління ліквідністю варіюються від банку до банку. Управління активами і пасивами банку в зарубіжних країнах спирається на використання однієї з чотирьох теорій управління ліквідністю, таких як теорія комерційних позик, теорія переміщення, теорія очікуваного доходу, теорія управління пасивами.

Згідно з основними принципами теорії комерційних позик банку для забезпечення ліквідності необхідно пов'язувати процес кредитування з послідовними стадіями руху продукту від виробництва до споживання. Саме вкладення банківських ресурсів у короткострокові позики, а не в інвестиційні цінні папери або нерухомість створює певні гарантії для швидкості перетворення активів у грошову форму.

Теорія переміщення розширено тлумачить умови ліквідності комерційного банку, пов'язуючи їх з розміщенням активів не лише у короткострокові позики, але й у цінні папери тощо, які здатні швидко перетворитися на гроші. Умовами ліквідності комерційного банку, згідно з цією теорією, виступають певна частка в загальній сумі активів і структура швидко реалізованих активів [7].

Для управління ліквідністю зарубіжна практика виробила певні вимоги до структури активів. Оптимальними для забезпечення стабільності, ліквідності і платоспроможності банку вважаються такі норми окремих видів активів (табл. 1).

У процесі управління ліквідністю на основі дотримання певного співвідношення в активах і пасивах в зарубіжних країнах використовується метод закріплення окремих статей пасивів за певними статтями активів.

Так, у США застосовується спосіб визначення дефіциту (надлишку) ліквідності. Для цього сукупна сума активів певного періоду зіставляється з сумою пасивів аналогічного терміну, дефіцит (надлишок) ліквідності визначається за періодами і наростаючим підсумком. Потім сума дефіциту (надлишку) зіставляється з граничним рівнем.

Управління ліквідністю банків – це здатність банку не лише своєчасно виконати свої зобов'язання перед вкладниками, кредиторами та іншими клієнтами, але й задовольнити попит на кредити і мінімізувати банківські ризики.

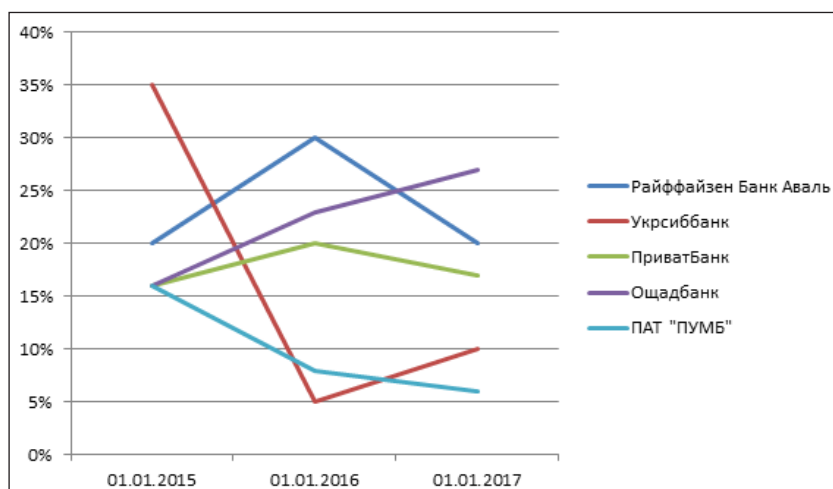

Рис. 1. Динаміка ліквідності банків за період з 1 січня 2015 р. по 1 січня 2017 р. [6]

Таблиця 1

Вимоги до структури активів

Країна	Види активів
США	первинні резерви (по відношенню до депозитів) становлять не менше 5–10%; первинні і вторинні резерви (по відношенню до депозитів) становлять не менше 10–15%; позики (по відношенню до активів) становлять не більше 65%
Японія	ліквідні активи (первинні і вторинні резерви) по відношенню до депозитів становлять 30%
Франція	ліквідні активи (грошові кошти і активи з терміном погашення в найближчі 30 днів) по відношенню до зобов'язань до запитання і терміном погашення в найближчі 30 днів становлять 100%; довгострокові вкладення (терміном понад чотири роки) по відношенню до довгострокових ресурсів (терміном понад чотири роки) становлять не менше 60%

З метою стабілізації ситуації, що склалася в банківській системі, НБУ розробив нову редакцію Положення «Про регулювання Національним банком України ліквідності банків України», яка була затверджена Постановою Правління Національного банку України від 30 квітня 2009 р. № 259, і впровадив її у практику [3, с. 14].

Сьогодні загальна якість активів української банківської системи залишається задовільною, але постійне зростання частки проблемних активів свідчить про їх поступове погіршення. Найближчим часом очікується посилення цієї тенденції через старіння кредитних портфелів та негативний вплив поточної кризи ліквідності.

Управління ліквідністю є важливим для збереження стабільності та надійності банківської системи. Світова фінансова криза негативно вплинула на розвиток банківської системи. Сьогодні головними проблемами банківських установ є обмеження доступу на міжнародні ринки капіталу, погіршення загальної економічної ситуації в країні, а також зниження рівня довіри до фінансових установ [5, с. 882].

Згідно з інформацією міжнародних рейтингових агентств України банки сьогодні стикаються з низкою проблем, які можуть призвести до подальшого погіршення їх фінансових показників. Серед них виділимо такі:

- зменшення припливу коштів з приватного сектору у зв'язку зі світовою фінансовою кризою ліквідності та кредитною кризою;
- втрата довіри з боку вкладників;
- значне падіння курсу національної валюти;
- погіршення макроекономічної ситуації в державі;
- політична невизначеність в країні.

Зниження обсягів капіталовкладень, що обумовлене значним відтоком клієнтських коштів та обмеженням доступу до міжнародних ринків капіталу, а також певним зниженням обсягів фінансової підтримки, яку надавали іноземні материнські банки українським дочірнім установам, змусить банки найближчим часом запроваджувати стратегію збереження ліквідності.

Варто зазначити, що розвиток фінансово-кредитної системи України відбувається у складних умовах. При цьому зростає роль міжнародної конкуренції в умовах «переливання» капіталу, постійно загострюються міжгалузеві диспропорції в економіці країни, на що негативно вплинула світова фінансова криза.

Одним із пріоритетів подальшого розвитку вітчизняного фінансового ринку є розвиток ринку державних цінних паперів, що допомагає позбутися залежності від залучення коштів в економіку в іноземній валюті. Важливим чинником також є залучення вітчизняних інституційних та індивідуальних інвесторів.

Висновки. Проведене дослідження теоретичних підходів до оцінки ліквідності та платоспроможності банку в умовах світової фінансової кризи дало змогу зробити такі висновки.

Перш за все ефективне управління ліквідністю є одним із актуальних та складних завдань банків. Управління ліквідністю банку необхідне для виконання таких важливих завдань, як отримання максимального доходу від активних операцій і дотримання нормативного рівня ліквідності [2, с. 588].

Отже, для забезпечення стабільної роботи та підвищення фінансової стійкості банківської системи потрібно вживати заходів для посилення моніторингу фінансового стану банків, активної участі в рекапіталізації деяких банків, стимулювати їх до покращення якості управління ризиками та вдосконалення процедури кредитування. Під час рекапіталізації банків уряду та Національному банку України необхідно докласти всіх зусиль, щоб знайти приватних інвесторів, котрі готові здійснити реабілітацію проблемних кредитних установ. Комерційні банки повинні перейняти досвід роботи в інших країнах, оскільки в сучасних умовах управління банками в Україні є недосконалим.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Волкова Н. Механізм забезпечення ліквідності комерційних банків в умовах фінансової кризи / Н. Волкова // Економіка і організація управління. – 2010. – С. 52–61.
2. Катан Л. Управління ліквідністю комерційних банків / Л. Катан, Ю. Марченко // Молодий вчений. – 2017. – № 5(45). – 831 с.
3. Лис І. Удосконалення управління ліквідністю банку в умовах світової фінансової кризи / І. Лис // Банківська справа. – 2009. – № 4. – С. 19-25.
4. Міщенко В. Ліквідність банківської системи: економічна сутність, структура і методологічний підхід до аналізу / В. Міщенко, А. Сомик // Вісник НБУ. – 2008. – 80 с.
5. Діагностика в антикризовому управлінні / [С. Ніколенко, В. Губачов, Т. Гудзь] // Економіка: проблеми теорії та практики. – 2005. – Вип. 201. – Т. 4. – 988 с.

6. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
7. Тимчасова адміністрація та ліквідація банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fg.gov.ua/payments>.
8. Шелудько В.М. Фінансовий ринок / В.М. Шелудько. – К. : Знання, 2002. – 535 с.

REFERENCES:

1. Volkova N. (2010), "The mechanism of providing liquidity of commercial banks in the conditions of the financial crisis", *Economy and organization of management*. pp. 52–61.
2. Katan L., Marchenko Y. (2017), "Liquidity Management of Commercial Banks", *Young Scientist*, no. 5(45), 831 p.
3. Lis I. (2009), "Improving the management of bank lending in the context of the global financial crisis", *Banking: scientific and practical edition*, no. 4, pp. 19–25.
4. Mischenko V. (2008), "Liquidity of the banking system: economic essence, structure and methodological approach to analysis", *Bulletin of the National Bank of Ukraine*, 80 p.
5. Nikolenko S. (2005), "Diagnosis in crisis management", *Economics: problems of the theory and practice: Zb. Sciences*, no. 201. Dnipropetrovsk: DNU, T. 4, 988 p.
6. "Main indicators of activity of Ukrainian banks" [Electronic resource]. Access mode : <http://www.bank.gov.ua>.
7. "Temporary administration and liquidation of banks" [Electronic resource]. Access mode : <http://www.fg.gov.ua/payments>.
8. Shelodko V. (2002), "Financial market", K. : Knowledge, 535 p.

Danshanin T.R.

Student,

Ternopil National Economic University

Metlushko O.V.

Candidate of Economic Sciences,

*Senior Lecturer at Department of Banking,
Ternopil National Economic University*

THE MANAGEMENT OF LIQUIDITY AND SOLVENCY OF A COMMERCIAL BANK IN THE CONDITIONS OF THE FINANCIAL CRISIS

The article deals with the management of liquidity and solvency of banks, as well as the necessity of risk management in order to prevent a crisis of liquidity of commercial banks as a result of the growth of overdue debt on loans. The concept of "liquidity" and "solvency" of the commercial bank are specified and differentiated, factors influencing them are revealed. The foreign experience of managing the liquidity of a commercial bank is considered. The efficiency of liquidity management and solvency of commercial banks in the conditions of crisis is investigated and measures to increase efficiency are proposed.

The purpose of this article is to study the mechanism of crisis management of liquidity risk and solvency in a modern bank.

The object of the study is the processes of managing the liquidity and solvency of the commercial bank.

The subject of the research is theoretical approaches to the assessment of liquidity and solvency of the bank in the conditions of the global financial crisis.

The theoretical basis of this article is the position of modern neoclassical economic theory, in particular, the theory of finance, money and credit, and the theory of economic integration, general scientific methods of knowledge are its methodological bases.

The information base for the research is the work of domestic and foreign scientists (monographs, manuals, textbooks and other scientific publications), analytical publications of the National Bank of Ukraine, legislative acts of Ukraine, Internet resources.

The scientific novelty of the research results is to improve the theoretical concepts and to develop recommendations on the management of liquidity and solvency of commercial banks in the conditions of the financial crisis.

The practical significance of the results obtained: they can be used to develop and improve the formation of an effective system for managing liquidity and solvency of commercial banks in the context of the financial crisis.

Conclusions from this study and prospects for further exploration in this direction. On the basis of the conducted research, it is possible to formulate the following conclusions:

- Efficient liquidity management is one of the most important and complex tasks of banks.
- Liquidity management of the bank is necessary for the execution of important tasks, such as maximizing revenue from active operations and compliance with the regulatory level of liquidity.
- To ensure stable operation and increase financial sustainability, the banking system needs to take measures to strengthen the monitoring of the financial status of banks, active participation in the recapitalization of some banks, stimulate them to improve the quality of risk management and improve lending procedures.
- In case of recapitalization of the banks of the government and the National Bank of Ukraine, every effort should be made to find private investors who are ready to rehabilitate troubled credit institutions.
- Commercial banks have to take work experience in other countries because in modern conditions the management of banks in Ukraine is imperfect.